

Statens bymiljøpris 2011

Juryens rapport

Bymiljøprisens tema og aktualitet

Prisen ble utlyst gjennom brev fra statsråd Solheim til norske kommuner i januar 2011. Det ble bedt om at "privatpersoner, private forslagsstillere, organisasjoner eller kommuneadministrasjonen selv" sender inn forslag med begrunnelse om "hva som gjør kommunen kvalifisert til å motta prisen" innen 1. mars.

Statsråden ga i brevet noen viktige føringer for prisen:

- Årets tema er "uterom og møteplasser: ...den betydning de felles uterommene har for stedets og byens attraktivitet og som ramme for livet i byen".
- Prisen "tildeles en kommune som har en klar og målrettet strategi for bruk og forbedring av byens uterom og positive resultater å vise til".

Samtidig ble det gitt en spesiell invitasjon til at "små og mellomstore kommuner får fremmet sitt kandidatur".

Juryen mener at prisens tema har stor og bred aktualitet for norske bykommuner – stor og små. Det er viktig for byene å utvikle kvaliteter i sine fellesrom slik at innbyggerne tilbys gode rammer for et sosialt liv utenfor boliger og arbeidsplasser. Gode uterom og møteplasser kan også være kimen til mer bærekraftige by- og tettstedsstrukturer. Utvikling av attraktive byrom genererer ofte investeringslyst i omkringingliggende områder, og når fortetting skjer med kvalitet vil tettere og mer multifunksjonelle strukturer kunne utvikles. Flere arbeidsplasser og økt befolkning gir bedre grunnlag for kollektivtransport, og kortere avstander og mer attraktive omgivelser stimulerer gange og sykling. Det er et voksende engasjement i norske byer for uterom og møteplasser, ofte med bred deltakelse i prioritering og beslutninger fra organisasjoner og enkeltpersoner. Fagkompetansen er på tilsvarende måte under sterk utvikling.

Mange bykommuner har ambisjoner og planer i retning av en sterkere prioritering av byenes fellesrom. Det er derfor nå særlig viktig å kunne vise til oppnådde resultater og gode erfaringer med slikt arbeid, for derved å skape forbilder for de kommunene som har kommet kortere i arbeidet. Juryen tror at Statens Bymiljøpris kan ha en viktig motiverende rolle for dette arbeidet. Interessen som er vist av kommuner, organisasjoner og lokal presse tyder på at dette er en viktig og aktuell pris som forholder seg til helt sentrale lokale utfordringer.

Særlig byer som ligger innenfor pendlerbeltet til store byer har utviklet strategier for en styrking av bymiljøkvalitet gjennom en forbedring av uterom og møteplasser. En annen gruppe mindre byer og tettsteder, nå også kalt landsbyer, utenfor pendleravstand til store byer utvikler strategier for å

styrke sine roller som regionale sentre med urbane kvaliteter, nå aktualisert ikke minst gjennom utbygging av ny nasjonal infrastruktur for tog og biltrafikk og utbyggingen av eksterne regionale handelssentre.

Juryens arbeid

Juryen har bestått av sivilarkitekt Peter Butenschøn (leder), samfunnsgeograf Guro Voss Gabrielsen, landskapsarkitekt Christine Gjermo, og byplansjef Jomar Lygre Langeland. Juryen har hatt møter 5.1, 4.3, 15.3, 13.4 og 19.5. Juryen har vært på reise 28.4, 9.5 og 10.5.

Første søknadsrunde

Det var ved fristens utløp 1.mars kommet inn 16 søknader. Juryen vurderte at alle søknader var tilfredsstillende dokumentert til å bli underlagt vurdering. Juryen besluttet i møte 4.3 at fem kandidater skulle gå videre til annenrunde – Hamar, Larvik, Moss, Ringeby og Skien.

Annen søknadsrunde

Juryens sendte brev til de fem kommunene og ba om supplerende materiale innsendt innen 12. april. På grunnlag av dette materialet foretok juryen besøk i de fem kommunene, med et program lagt opp i samråd med kommunen. Juryen ble svært godt mottatt i alle fem søkerkommuner, og fikk inntrykk av at prisen omfattes med stor lokal interesse og prestisje. (Juryens leder meldte seg inhabil ved vurdering av søknaden fra Hamar)

Juryens kriterier

Juryen har i sitt arbeid lagt særlig vekt på seks vurderingskriterier:

1. *Strategi.* Foreligger det en helhetlig, tydelig og kommunisert kommunal strategi?
2. *Gjennomføring.* Hva er de faktisk oppnådde resultater i forhold til ambisjoner og planer?
3. *Bærekraft.* Strategi og prosjekter målt i forhold til bærekraftig, miljøvennlig byutvikling.
4. *Møteplasser.* Hvordan fungerer tiltakene for byens sosiale liv, som møtesteder?
5. *Estetikk.* Kvalitet i utforming, bygging og drift av tiltakene.
6. *Prosess.* Prosess for planlegging og gjennomføring, samarbeid og bredde i deltakelse.

Juryen har lagt vekt på å foreta en kvalitativ vurdering av den enkelte søker og de resultater som faktisk er vist, sett i forhold til uttrykte mål og ambisjoner. Resultatene er også veid i forhold til tilgjengelige ressurser: Hva var utgangspunktet, hvilke utfordringer forelå i forhold til beslutningsprosedyrer, budsjettsituasjon og motivasjon.

Juryens vurdering av de fem finalistene

Hamar

Kommunen har et omfattende program for gjennomføring av omfattende utbyggingsprosjekter og opparbeidelse av offentlige rom. Særlig merkbart er den meget vellykkede opparbeidelsen av en ny strandpark, Koigen, ut mot Mjøsa utenfor jernbanen, med høy kvalitet i utforming og mange tilbud (bl.a skatepark) og stor suksess med brede brukergrupper. Det foreligger planer for utbygging av boliger i strandsonen. Det er satt i gang et ambisiøst kunstnerisk prosjekt for Stortorget med innovativ medvirkningsprosess ledet av spanske kunstnere, med base i et prosjektkontor på torget, samtidig som byens nye kulturhus bygges ved torget. Ombygging av Strandgata og Triangelplassen i gågata gjennomføres i 2012. Det er kommunens ambisjon om å knytte sammen de tre torgene og gågata med Rådhuset og nytt kjøpesenter på Stadion-området. Det er lagt stor vekt på vinterbruk,

med sparkbruk i gågata, skiløyper inn til sentrum og et nett av sykkelruter. Høyskolen har en gunstig plassering i sentrum, og det legges vekt på utforming av plassen der høyskolen møter bysentrum. Kommunen har nylig gjennomført en engasjerende serie folkemøter om byens framtid.

Larvik

Byen har hatt en betydelig satsing nede ved havnen, etter at fergeterminalen ble flyttet til et område øst for sentrum. Anført av byens ordfører ble det i 2008 i det fraflyttede havneområdet anlagt en park gjennom en dugnad med 48 timers varighet. Parken fungerer åpenbart godt, med sandbaner for håndball og volleyball, kiosk, lekeplass og store gressflater, og utgjorde et nyskapende og spennende prosessuelt grep. I havneområdet er det også nylig bygget ut Kulturhuset Bølgen og Farris Bad og Spahotell, gjennom et samarbeid med private grunneiere og investorer, og det er samtidig bygget ut boliger med høy kvalitet. En ny havnepromenade vil knytte dette området til det vakre området Tollerodden med eldre bebyggelse og park. Ny utnyttelse av den gamle industribebyggelsen i Hammerdalen gir et viktig tilskudd til byens sentrum. Det foreligger planer for å knytte den krevende forbindelsen mellom dette havneområdet til det øvrige sentrum. Kommunen har ambisjon om å følge opp plankonkurransen som ble avholdt for noen år siden om utviklingen av hele det indre havneområdet.

Moss

En rekke tiltak for hele sentrumsområdet er dyktig gjennomført i samsvar med den foreliggende sentrumsplanen. Det er anlagt badepark og strand på Jeløya-siden av kanalen, og reist et nytt boligområde, Fleischer Brygge, langs kanalen, knyttet til en ny havnepromenade. Det foreligger en tydelig strategi for bruken av arealer når jernbanen om noen år legges i tunnel og fergeanløpet foredles. Kommunen har tatt tydelig stilling til en begrensning av kjøpesenterutbygging utenfor sentrum, bl.a i samarbeid med Rygge kommune, noe som omfatter et lokk på utvidelse av Mosseporten. Butikksenteret ved gågata fra 1960-tallet er bygget om og betydelig utvidet. På nedsiden av kjøpesenteret er Th.Petersons gate utviklet til en betydelig kollektivåre, med et avansert informasjonssystem, og det tilbys 3 timers gratis parkering i P-hus. Det gamle industriområdet Mølleparken er utviklet i samspill med investorer, og gir lokalisering for en reke bedrifter og kulturtiltak. Vincent Buddes plass er utformet med skulptur, og gågaten er nylig opparbeidet med høy kvalitet på materialbruk, benker, lekeapparater og skulpturer. Samspillet mellom gågate og kjøpesenter er godt løst, og det foreligger et aktivt program for sosiale og kulturelle tiltak i sentrum. Særlig har utbygging av Kirkeparken videregående skole, med godt utformede uterom inntil gågata, hatt stor betydning for sentrum.

Ringebu

Vålebru i Ringebu kommune er en landsby som satser på å utvikle urbane kvaliteter. Det har tatt en aktiv til rolle som regionsenter for Midt-Gudbrandsdalen. Kommunen har en offensiv og gjennomtenkt strategi for å utvikle stedets bymessige tilbud og kvaliteter i forkant av en planlagt omlegging av E6 utenfor sentrum. Befolkningsnedgangen i kommunen er snudd. Det er utviklet en sentral park med musikkpaviljong, benker, og et innhegnet lekeområde for barn som også fungerer som møtested for foreldre. Kommunen har en avklart og tydelig strategi mot eksterne kjøpesentre, og har vært aktiv i å bygge opp lokale spesialforretninger som kan gi liv til gamle bygninger og representere et alternativ til kjøpesentrene. Det satses på en foredling av kvartalsstruktur med eldre bebyggelse med butikk i første og bolig i annen, og ny bebyggelse er holdt innenfor en lokal målestokk. Gågata er fornyet i 2008 med høy kvalitet på materialer, gatemøblering og utstyr for torghandel. Det er planer om utnyttelse av breddene ved elva Våla. Det foregår en aktiv programmering av sosiale og kulturelle aktiviteter i sentrum, med en rekke små festivaler. Det foretas en vellykket balansering av ulike behov fra lokalbefolkning og den sesongvis store befolkningen av fritidsbrukere i Venabygdjell og Kvitfjell.

Skien

Kommunen gjennomfører nå et interessant program for utnyttelse av gårdsrommene i byens sentrum, gjennom det såkalte 'mosaikk-programmet'. Relativt små gårdsrom inn fra hovedgatene opparbeides med kunstnerisk utforming og parkmessig utstyr. På denne måten utnyttes de bygningsmessige ressursene inne i de store kvartalene på en langt bedre måte. Her er det også gitt viktige utfordringer til kunstnere i byen. Det foregår en betydelig og omfattende medvirkningsprosjekt knyttet til disse prosjektene. De første gårdsrommene er ferdige, mens det foreligger planer og igangsatte prosesser for flere andre gårdsromsprosjekter. Et sosialt boligprogram knyttet til utnyttelse av bakgårdsbebyggelsen gir interessante perspektiver for en mer intensiv utnyttelse av bygningsmassen. Det foreligger ambisjoner om ombygging av busstorget. Handelstorget er i god bruk, bl.a som scene for ulike kulturelle begivenheter; ny belysning kommer, og trolig også flere kafeer. Ny bebyggelse på østsiden av havna utnytter beliggenheten ved vannet. Kommunen har nå engasjert en egen faglig saksbehandler for planlegging og gjennomføring av sentrumstiltakene.

Juryens beslutning – Statens Bymiljøpris 2011

Juryen har vært opptatt av å utrope en vinner for Statens Bymiljøpris 2011 som kombinerer en klar og sammenhengende fremtidsrettet strategi for aktiv bruk av byens og stedets uterom, med en tydelig demonstrasjon av at en slik satsing nytter og at resultatene blir gode og holder høy kvalitet. Juryen ser at en satsing på utviklingen av uterom og møteplasser kan være et slagkraftig virkemiddel til å utvikle en miljøvennlig og bærekraftig bypolitikk, i samspill mellom byens befolkning, politikere, administrasjon og engasjerte fagfolk.

Det foregår en betydelig omstrukturering av norske bysamfunn gjennom bl.a omlokalisering av handel og utbygging av transportkanaler for veg og jernbane, ofte lokalisert utenfor byenes sentrale områder. De fem finalistene til Statens Bymiljøpris har alle, på ulike måter, søkt å møte disse utfordringene med fantasi, gjennomføringskraft og konsekvens. Slik sett er alle fem finalister prisverdige som vinnere.

Statens Bymiljøpris 2011 tildeles en kommune som med særlig stor energi og dyktighet har etablert et forbilde for en slik satsing, nemlig **Ringebu kommune** i Oppland fylke.

Europavei E6 planlegges nå lagt utenfor landsbyen Ringebu. Kommunen og lokale organisasjoner har satset på at stedet blir gitt kvaliteter som gjør at folk har behov for og lyst til å samles der, bosette seg og gjøre sin handel der, og delta i det sosiale og kulturelle livet. Det har vært en satsing som har båret frukter, befolkningstrenden er snudd, gågate og parker er utformet med høy og varig kvalitet, det er stor aktivitet i husene, og festivaler og markedsdager aktiviserer fellesrommene. Det er god grunn til å gratulere Ringebu kommune og dens innbyggere med dyktig utført arbeid gjennom flere år. Dette arbeidet bærer åpenbart frukter til inspirasjon for utallige norske småbyer og tettsteder, og det egger samtidig til fortsatt innsats for et bærekraftig bymiljø.

Oslo, 16. juni 2011

Juryen for Statens bymiljøpris 2011

Peter Butenschøn, Guro Voss Gabrielsen, Christine Gjermo, Jomar Lygre Langeland